

Omaž BiH ženama od značaja i njihovim dostignućima

Laura Papo Bohoreta
Ševala Zildžić-Iblizović
Smilja Mučibabić
Vera Šnajder
Iva Despić-Simonović
Marian Wenzel
Mica Todorović
Nada Miletić
Nafija Sarajlić
Radojka Lakić
Razija Handžić
Staka Skenderova
Vera Obrenović-Delibašić

Omaž BiH ženama od značaja i njihovim dostignućima

Urednica: Šejla Šehabović

Lektorica: Enida Čamđić

Dizajn i prelom: Tanja Ćurić

Izdavačice: Fondacija CURE

Za izdavača/icu: Jadranka Miličević

Podatke za tekstove pripremile/i:

LAURA PAPO BOHORETA - Tamara Sarajlić-Slavnić

ŠEVALA ZILDŽIĆ-IBLIZOVIĆ - Vedrana Frašto

SMILJA MUČIBABIĆ - Vedrana Frašto

VERA ŠNAJDER - Vedrana Frašto

IVA DESPIĆ-SIMONOVIC - Maja Abdomerović

MARIAN WENZEL - Elma Hodžić

MICA TODOROVIĆ - Maja Abdomerović

NADA MILETIĆ - Andrea Dautović, Olga Lalević

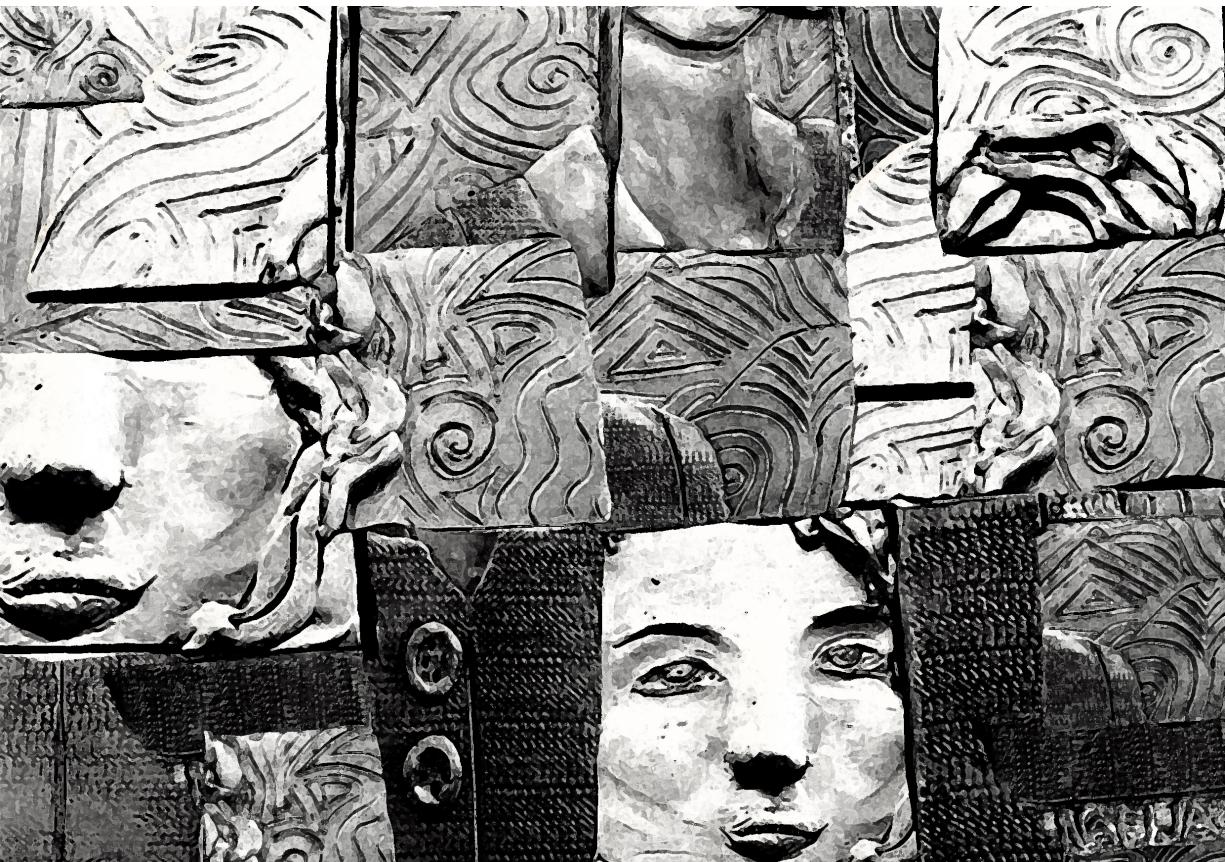
NAFIJA SARAJLIĆ - Ifeta Lihić, Zlatan Delić, Amina Hujdur

RADOJKA LAKIĆ - Elma Hodžić

RAZIJA HANDŽIĆ - Zlatan Delić

STAKA SKENDERHOVA - Tamara Sarajlić-Slavnić

VERA OBRENOVIĆ-DELIBAŠIĆ - Zlatan Delić

SARAJEVO, 2019.

SADRŽAJ

BIOGRAFIJE

Laura Papo Bohoreta.....	6
Ševela Zildžić-Iblizović.....	11
Smilja Mučibabić.....	13
Vera Šnajder.....	15
Iva Despić-Simonović.....	17
Marian Wenzel.....	19
Mica Todorović.....	21
Nada Miletić.....	23
Nafija Sarajlić.....	25
Radojka Lakić.....	28
Razija Handžić.....	30
Staka Skenderova.....	32
Vera Obrenović-Delibašić.....	34
O PROJEKTU.....	37
O FONDACIJI CURE.....	38
O UDRUŽENU TAKO.....	39

BIOGRAFIJE

Laura Papo Bohoreta

Laura Papo Bohoreta, pravim imenom Luna, rođena je u Sarajevu 1891. godine kao kćerka Jude i Estere Levi. Krajem 19. i početkom 20. vijeka živjela je u Carigradu u koji se preselila cijela njena porodica. Tamo su živjeli vrlo skromno. Od ranog djetinjstva, počela je čitati razne knjige. Kasnije je učila francuski jezik u Istanbulu u Internacionalnoj francuskoj školi za Jevreje (Alliance Israélite Française).

Rad

Bila je književnica i poslovna žena. Napisala je veći broj književnih djela na francuskom, njemačkom i bosanskom jeziku, a kasnije je pisala isključivo na jevrejsko-španskom (ladino). Glavni životni cilj joj je bio očuvanje sefardske tradicije i pobijanje tadašnjih društvenih stereotipa koji su ženi onemogućavali jači prorod u društvo. Očito je kako je već u najranijoj dobi shvatala smisao društvene nepravde.

Laura Papo je pisala pozorišne komade, rasprave o prošlosti sefardske žene u Bosni, njegovala je kratku priču iz sefardskog života, prevodila poeziju i sama bila pjesnikinja. Iako se rijetko u jednoj osobi kriju toliki talenti, Laura je ostala prilično nepoznata u rodnoj Bosni. Po riječima poznatog jevrejskog filologa i kritičara Kalmija Baruha „ona je takoreći ostala anonimna“.

Bohoretina djela su važna jer su bila napisana u svrhe prosvjećivanja, upoznavanja i čuvanja narodne tradicije i jezika sefardskih Jevreja, te jer propagiraju marljivost, trezvenost, prava žena i socijalnu pravdu za sve ljudе i prije svega ponos i samosvijest sefardskih Jevreja.¹

¹ David Kamhi, Jevrejski glas, 72, decembar 2016.,

Iako pjesnički opus ove književnica nije tako bogat kao njeno prozno i pozorišno djelo, ostavila je nekoliko pjesama koje se nalaze u njenoj zaostavštini u Arhivu grada Sarajeva. To su: *Violetas* (Ljubičice), pjesma nastala za vrijeme Prvog svjetskog rata. *Huanita* je pjesma o nesretnoj ljubavi, a jednu dirljivu pjesmu *Laura* je posvetila svojoj majci. Pjesmu sličnog sadržaja posvetila je i svojoj baki i ona je izasla u časopisu Jevrejski život 1925. godine. Za jednu od njenih pjesama inspiracija joj je bio cvijet koji se u njenom maternjem jeziku zove đavolje oči. Naša književnica napisala je i pjesmu posvećenu porodičnom salonu šešira, njihovoj radnji osnovanoj 1911. godine, i to je u stvari pjesma o odricanju cijele porodice koja je živjela za taj salon. Laura nije pisala poeziju radi poezije nego je kroz nju progovarala o svom životu i svojoj borbi. Pisala je o onome što je vidjela i doživljavala. Nije bila samo pjesnikinja nego je i prevodila poeziju. Tako je 1927. godine prevela pjesmu Jovana Jovanovića Zmaja Lem Edin na jevrejsko-španski jezik i pjesmu Gustava Krkleca Uveli cvijetak. Govorila je moderni španski, francuski, njemački, te djelimično engleski i turski i, naravno, jevrejsko-španski jezik. Laura Papo Bohoreta je pisala i dramsku književnost. Kako je cijeli svoj život, sa izuzetkom boravka u Carigradu (1900-1908) i Parizu, provela u Bosni, kako dobro je poznavala život sefardske zajednice kojoj je pripadala, posebno sefardske žene. Ona je u sebi nosila i tragove orijentalne epohe sa puno osjećajnosti i to one bosanske. Prvi put se sa njenom pozorišnom umjetnošću Sarajevo.

Susrećemo poslije Prvog svjetskog rata kada su Visočani i visočki Sefardi vidjeli jednu njenu pozorišnu sliku pod naslovom *Spremanje za Pesah*, mali komad sa pjesmom i plesom u kojem su igrale njene dvije sestre. U njenim pozorišnim komadima ona sama se često pojavljuje i kao scenografkinja i kao dramaturginja. Nešto kasnije napisala je komad *Pomozimo izgradnju Velikog hrama* kojim je htjela podržati izgradnju Velikog sefardskog hrama u Sarajevu koji će predstavljati jednu od najvećih sinagoga u ovom dijelu Evrope. Godine 1930. piše jednočinku *Avia de ser* (Nekad bilo...). U isto vrijeme nastalo je njeno najvrjednije i najvažnije dramsko djelo *Esterka*, društvena slika iz tog doba u tri čina. Djelo je posvećeno Laurinoj majci Esteri, koju su zvali Esterka dok je bila mlađa. Godinu dana kasnije, 1931. godine, Laura je završila svoje novo dramsko djelo *Oči moje*, komad iz sefardskog bosanskog folklora u tri čina. Sljedeće je *Pripremanje za Hanuku*, šaljivi komad u jednom činu s pjevanjem, zatim *Renado, moja velika snaha*, komad u tri čina. Godinu kasnije nastaje djelo *Svekrva nije dobra pa makar i da je od gline*. Ovaj komad Bohoreta je posvetila Šalomu Danitiju, glumcu koji je igrao u većini njenih komada. U prvoj polovini 1934. godine napisala je još jednu jednočinku *Strpljenje mnogo vrijedi*, koja predstavlja folklornu sliku iz turskog perioda. Godine 1935. u Narodnom pozorištu u Sarajevu izveden je njen komad *Maćeha* i samo ime joj dovoljno kaže, komad u tri čina. Pred Drugi svjetski rat, kada se mračna sudska nadnijela i nad bosansku sefardsku zajednicu, Bohoreta piše zadnje

pozorišno ostvarenje. Bila su to Prošla vremena. Velika je šteta da ništa od njenog cjelokupnog književnog stvaralaštva nije prevedeno na naš ili neki drugi jezik jer je špansko-jevrejski ili ladino jezik kojim je ova književnica pisala razumljiv samo malom broju ljudi. Bohoretini komadi nisu izvođeni izvan njene domovine, a nije imala ambicije da bude dramski pisac. Htjela je, na primjeru svojih junaka, da poduci Sefarde kako da žive.

Laura Papo je pisala i pripovijetke. Prvi njen tekst Majke ne može se smatrati pripovijetkom nego polemičkim odgovorom na pripovijetku Avrama Romana-Bukija. Tekst je objavljen u Jevrejskom životu 1924. godine. Bio je to odgovor sarajevske Sefardkinje koja se bori za bolji položaj žene u bosanskom društvu. Njen prvi pravi prozni tekst pojavio se u sljedećem broju Jevrejskog života. Bila je to pripovijetka Morena, najduža u cijeloj jevrejsko-španskoj književnosti. Ovdje Bohoreta ne postiže onu pripovjedačku snagu koja će biti izražena u njenim kasnijim proznim djelima. U jevrejskom časopisu Jevrejski glas 1928. godine pojaviće se njena pripovijetka Linda - Uspomena s Levanta. Riječ je o životu u Istanbulu iz kojeg se vratila u Sarajevo kao mlada djevojka. Ovaj rad predstavlja napredak u književnom smislu u odnosu na Morenu. Poslije toga objavljuje još nekoliko pripovijedaka: Zbog toga ova starica nije željela umrijeti, Slatko od ruže i Pelargonija teče Kakoa. Sve tri priče govore o Sefardima u Sarajevu.

Bohoreta je ostavila iza sebe još jedno djelo po kojem bi, i da ništa drugo nije napisala, ostala zapamćena, a to je Sefardska žena u Bosni koje dugo

nije bilo štampano, da bi konačno svjetlo dana ugledalo u sarajevskom Connectumu 2005. godine u prevodu prof.dr. Mustafe Nezirovića. Ona je tvrdila da se radilo o jednoj žučnoj raspravi kada je ustala protiv nekih tvrdnji Jelice Bernadžikovske -Belović koja je pisala o sefardskoj ženi u članku pod nazivom O južnoslavenskoj ženi u politici u časopisu Bosnische Post, krajem 1916. godine. Bohoreta je odgovorila ovoj poznatoj kulturnoj radnici u istim novinama sa svojim člankom Sefardska žena na njemačkom jeziku čija namjera je bilo prikazivanje sefardske žene kao emancipirane i čije djelovanje nije svedeno samo na kućni prag. Jako je važan društveno - politički kontekst i vrijeme u kojem se to sve dešavalo. Naime, za vrijeme Prvog svjetskog rata pitanje položaja žena nije bilo u fokusu bilo kojeg aspekta političkog djelovanja. Stoga je ukazivanje na neravnopravan položaj žena u tom periodu svakako zanimljivo i važno kao historijska pojava. Laurino shvatanje položaja žene postaje osnova za njeno aktivno bavljenje rodnim pitanjima. I sama je sve postigla svojim napornim radom i obrazovanjem i zato je isticala potrebu školovanja žena. Tako se i javila potreba da napiše rad u kojem će govoriti o sefardskoj ženi u Bosni, njenom položaju, jevrejskim običajima, folkloru. U stvari, ona potiče sefardske žene da se prilagode modernim vremenima. Knjigu je počela pisati 1917. godine na njemačkom jeziku. Poslije toga je to sve prevela na španski jezik. Pisala je u maloj kafani na Vratniku pored Višegradske kapije i u kafani na Darivi gdje je osjećala spokojstvo i mir i gdje je mogla da radi.

Ova Sarajka je u mladosti bila i strastveni sakupljač sefardskih romansi svoje rodne Bosne. Kada je imala devetnaest godina u Sarajevu je upoznala Manuela Manrikea de Laru, poznatog španskog muzikologa, kompozitora i kapetana bojnog broda i govorila mu romanse koje je sakupila i zabilježila 1917. godine, a koje su joj prenijele sefardske žene Flora Abinun, gospođa Eškenazi, Estera Levi i Đoja Teodoros Levi. De Lara je zbog svog znanja i obrazovanosti jedini i mogao raditi na sakupljanju sefardskog narodnog blaga.

Nepoznanice

Laura Papo Bohoreta se razboljela, pošto su joj oba sina odveli u Jasenovac. Zna se da je umrla u Sarajevu 1942. godine, po mnogima u Bolnici sestara milosrdnica. Međutim, ta bolnica, po pričama, sjećanjima i svjedočanstvima jednog broja časnih sestara milosrdnica koje još žive i rade u Sarajevu, uopće nije postojala u Sarajevu, mada u nekim gradovima jeste. Postojao je dio današnjeg Kliničkog centra Koševo u kojem su živjele časne sestre milosrdnice. To je zgrada stare ortopedije. Postoji mogućnost da su je tu krile i da je tu i umrla. Misterija je i njeno grobno mjesto na starom Jevrejskom groblju u Sarajevu. Tamo je sahranjena, ali ne postoji nadgrobna ploča sa njenim imenom što nam govori da je možda pokopana pod nekim drugim imenom. Po riječima njene sestrične Gordane Kujić „njen grob je uništen. Ostali su samo njeni rukopisi.“

Naslijeđe

U Arhivu grada Sarajeva čuva se rukopisna baština Laure Papo Bohorete. U jednoj maloj svesci nalazi se šest romansi: La hermosica (Ljepotica), Paseandose Rondale (Šetao se Rondal), El raptor pordiosero (Otmičar - projak), Cabalgada de Peranzules (Peranzulesovo jahanje), Don Bueso y su hermana (Don Bueso i njegova sestra) i Hermanas reina y cautiva (Sestre kraljica i robinjica). Objavljene su u časopisu Lingvistica, Ljubljana, XXVI, str.115-130. Neke od sakupljenih romansi nisu objavljene: Morena me yaman (Crnkom me zovu), La doncelle de Marsilla (Djevojka iz Marseja) i Carcelero (Tamničar). Vrlo vješto ih je uklapala u svoja književna djela pa je Benjamin Pinto, kada je govorio o njenom pozorišnom komadu Avia de ser (Nekad bilo), zabilježio: Ovim lijepim nastojanjem gđe Laure Papo, sačuvane su te romanse od konačne propasti, ne njihove riječi, već njihova elegična, melanholična melodija (Benjamin Pinto; Veče sefardskog folklora, Jevrejski glas, 1930., str.4).

Tamara Sarajlić-Slavnić je u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine 2017. godine realizirala izložbu „Laura Papo Bohoreta: Sefardska žena u Bosni“.

Zanimljivost

Kao pred svaku sezonu, tako i ovoga puta, vlasnica ovdašnje poznate modne firme Chapeaux Chic Parisien otputovala je u Pariz da se tu, na izvoru svih modnih kreacija, obavijesti o tendencijama mode i

šešira i kreacijama koje na ovom polju sprema metropola mode svijeta za nastupajuću sezonu. Firma Chapeaux Chic Parisien Kralja Petra 11 uspjela je da na ovaj način dovede svoje mušterije u kontakt sa najautentičnijim novostima na polju mode šešira i u isto vrijeme firma je našla način da niskim cijenama omogući svakoj dami da ima šešir najnovije mode. Ovoga puta firma uvodi i jednu novost koju će naše dame svakako od svega srca pozdraviti. Firma će naime od sada prodavati i materijale za šešire i to također uz vrlo umjerene cijene. Ovih dana izvršeni su u salonu Chapeaux Chic Parisien preuređenja kojima je Sarajevo dobilo jedan modni salon velegradskog stila.

Oglas iz Jevrejskog glasa, godina 1929.

Ševala Zildžić- Iblizović

Ševala Zildžić-Iblizović rođena je 1903. godine u Sarajevu. Išla je u školu iako je u to vrijeme to bilo teško za djevojčice, jer okruženje nije podržavalo školovanje ženske djece. Tada je završavanje škole za učiteljice bilo jedno od najvećih postignuća koja su žene mogle dostići u obrazovanju. Ipak, Ševala je imala druge želje pa je upisala Mušku gimnaziju 1919. godine i лично je tražila saglasnost reisul-uleme Čauševića i dobila je. Na putu do škole doživljavala je različite oblike nasilja: „Kamenjem su je sarajevski momci sačekivali kad se vraćala iz škole, pa je babo morao u fijakeru odvoziti i dovoziti, da joj glavu ne razbiju“, kaže njen sin Mirza Iblizović. (citirano u StartBiH, 2005, str. 57)

Nakon gimnazije upisala je Medicinski fakultet u Zagrebu. Po završetku fakulteta 1931. godine, postala je prva liječnica muslimanka u BiH. „(...) vijest o predaji diplome prvoj ljekarki Bošnjakinji i prvoj bračnoj vezi dva ljekara Bošnjaka, posredstvom zagrebačkog dopisnika, objavljena je i u New York Timesu.“ (StartBiH, 2005, str. 57)

Radila je kao demonstratorica na zagrebačkom fakultetu, a kada joj je ponuđeno mjesto asistentice, Ševala je odlučila da se vrati u Sarajevo. Po povratku u Sarajevo dobila je posao tek nakon dvije godine. Radila je u Gradskoj bolnici, na Infektivnom odjeljenju državne bolnice i u Higijenskom zavodu, a karijeru je završila 1962. godine kao specijalistica ginekologinja i pedijatarica u školskoj poliklinici dr. Mare Kurtović. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bolnica nije radila, ali

je Ševala nalazila način da stigne do svojih pacijentica koje su se porađale u kućama, ne gledavši na njihova politička i vjerska uvjerenja. Praksu liječnice nastavila je i nakon završetka karijere u državnim institucijama. Ona i njen suprug imali su privatnu ordinaciju koja je u tadašnje vrijeme među prvima imala rendgen aparat i frižider za čuvanje lijekova. Ševala je bila druželjubiva žena i, kako kaže njen sin, voljela se sastajati sa svojim drugaricama na sijelima u hotelu Evropa i na Vrelu Bosne. Voljela je putovanja i teatar. (StartBiH, 2005, str. 58)

Sarajevo je ovjekovječilo njeno postojanje dajući jednoj od svojih ulica naziv „Dr. Ševala Zildžić-Iblizović“. Ševala je dobila i poštansku markicu PTT-a BiH 2002. godine uoči stote godišnjice rođenja. Tako je postala jedna od rijetkih, uspješnih žena u BiH koje su doobile i jedno i drugo. Ševala je bila istrajna u borbi protiv patrijarhalnih praksi, boreći se za obrazovanje kao najsnažnije sredstvo emancipacije žena.

Smilja Mučibabić

Smilja Mučibabić je rođena u Mostaru 14. septembra 1912. godine, gdje je stekla osnovno i gimnazijsko obrazovanje. Od 1930. do 1934. godine studirala je biologiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu. U Drugom svjetskom ratu zbog svojih antifašističkih stavova bila je uhapšena i odvedena u njemački logor Jankomir kod Zagreba, gdje je zadržana do kraja rata 1945.

Poslije rata vratila se u Krapinu gdje je radila u gimnaziji. U tom periodu se učlanila u Komunističku partiju. Na sopstveni zahtjev, premještena je u Učiteljsku školu u Mostaru i već sljedeće godine imenovana kao direktorica te gimnazije. O njenom uspješnom vođenju gimnazije i o njenoj brizi za unaprjeđenje nastave, pisala je tada i dnevna štampa, a dobijala je i brojna priznanja i nagrade. Istovremeno je bila angažirana i na opismenjavanju stanovništva.

U jesen 1949. premještena je na poziciju profesorice Više pedagoške škole u Sarajevu gdje je radila do osnivanja Katedre za biologiju na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (1954.). Odmah po prelasku na ovaj fakultet upućena je na specijalizaciju u Zoološki zavod Prirodno -matematičkog fakulteta u Beogradu gdje je dvije godine bila angažirana u realiziranju nastave iz oblasti zoologije, pripremajući se za otvorenje i početak rada novoosnovane Katedre za biologiju u Sarajevu.

Na Univerzitetu u Kembridžu, tokom dvije godine, specijalizira i realizira eksperimentalni dio svoje (buduće) doktorske disertacije iz oblasti

protozoološke ekologije, koju je potom i napisala i odbranila (1953.). U to vrijeme je na Univerzitetu u Kembriju takav poduhvat podrazumijevao marljiva istraživanja i stalno prisustvo u laboratoriji u periodu od tri godine, ali su Smilji Mučibabić, respektirajući njen raniji kredibilitet, uspjehe u eksperimentima i odlično poznavanje engleskog jezika, iznimno dozvolili da doktorsku tezu brani nakon dvije. Rezultati njenog disertacionog rada su publicirani u elitnim britanskim naučnim časopisima u oblasti protozoologije (npr. Journal of Protozoology).

Ovo su samo neki od njenih profesionalnih uspjeha:

- Prva bosanskohercegovačka doktorica bioloških nauka (Kembrij, 1953.);
- Osnivačica i prva šefica Katedre za biologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu (1953.);
- Prva dekanesa Prirodno-matematičkog fakulteta u Sarajevu (1960.);
- Osnivačica, prva i dugogodišnja šefica Odsjeka za biologiju PMF-a u Sarajevu (1960.) i
- Suosnivačica i prva predsjednica više stručnih i naučnih udruženja i njihovih glasila (u BiH i bivšoj Jugoslaviji).

Smilja Mučibabić bila je jedna od najuglednijih naučnica na prostoru bivše Jugoslavije i do kraja života radila je na promociji biologije i ekologije, te skretala pažnju na važnost očuvanja životne sredine.

Vera Šnajder

Vera Šnajder (Sarajevo, 2. februara 1904. - Sarajevo, 14. februara 1976.) je prva naučnica matematičarka u Bosni i Hercegovini. Ona je dala značajan doprinos razvoju matematike kao moderne fundamentalne discipline i razvoju Odsjeka za matematiku Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Osnovnu školu i klasičnu gimnaziju završila je 1922. godine u Sarajevu, a Filozofski fakultet (grupa primijenjena matematika, teorijska matematika i eksperimentalna fizika) 1928. godine u Beogradu.

Bila je profesorica u Ženskoj gimnaziji u Sarajevu, pa stipendistica Francuske vlade. U Pariz je išla na usavršavanje tokom školske godine 1929/30 na Institut Henri Poincaré. Do kraja 1932. bila je saradnica u Laboratoriju za hidrodinamiku na Sorboni. Tokom studijskog boravka u Parizu, Vera Šnajder je objavila u svoj prvi naučni rad u Comptes Rendus des Sciences de l'Académie des Sciences koji je ujedno bio i prvi naučni rad u području matematike koji je objavila autorica rođena u Bosni i Hercegovini. Nuđen joj je radni angažman za potrebe Ministarstva zrakoplovstva Francuske, ali nije pristala.

1945. godine imenovana je kao direktorka Druge ženske gimnazije, a 1946. je postala jedna od prvih profesorica Više pedagoške škole u Sarajevu. 1947. godine postavljena je za savjetnicu u Ministarstvu prosvjete. Vera Šnajder je sudjelovala u osnivanju Filozofskog fakulteta u Sarajevu 1950. i to naročito u osnivanju Katedre za matematiku gdje djeluje u zvanju

izvanredne profesorice do 1960. kada Katedra prerasta u Odsjek za matematiku i prelazi u novosnovani Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu. Vera Šnajder je predavala diferencijalnu geometriju i racionalnu mehaniku, linearnu algebru i uvod u algebru.

Bila je dekanesa Filozofskog fakulteta u Sarajevu u dva navrata i to 1951/52 i 1958/59. Izborom za dekanesu 1951. godine, Vera Šnajder ušla je u povijest kao prva žena dekan jednog od prvih bosanskohercegovačkih fakulteta i prva dekanesa jednog od fakulteta u cijeloj Jugoslaviji.

Bila je članica brojnih institucija i komisija, članica Sveučilišnog vijeća (Univezitetskog savjeta), članica Savjeta za prosvjetu BiH, predsjednica Komisije Savjeta Narodne biblioteke, članica Komisije za davanje zvanja naučnih saradnika, tj. zvanja prosvjetnih savjetnika, te predsjednica Komisije za polaganje profesorskih ispita. Bila je i dugogodišnja predsjednica Društva Jugoslavija - Francuska itd.

Naročito je bila aktivna kao predsjednica Društva matematičara, fizičara i astronoma BiH, a bila je i glavna organizatorica 4. Kongresa matematičara, fizičara i astronoma Jugoslavije, održanog u Sarajevu 1965.

Ovo su samo neki od njenih profesionalnih uspjeha:

- Bila je profesorica Ženske gimnazije u Sarajevu ;
- Od 1945. bila je direktorica u Drugoj ženskoj gimnaziji u

Sarajevu;

- 1964. postaje jedna od prvih profesorica Više pedagoške škole u Sarajevu;
- 1947. postavljena je za savjetnicu u Ministarstvu prosvjete;
- 1950. je učestvovala je u osnivanju Filozofskog fakulteta u Sarajevu i u historiju ušla kao prva žena dekanesa jednog od prvih bosanskohercegovačkih fakulteta, ali i kao prva dekanesa u Jugoslaviji;
- Napisala je prvi naučni rad iz matematike kao autorica iz Bosne i Hercegovine.

Iva Despić-Simonović

Iva Despić-Simonović je rođena u Hrastovici kod Petrinje, Hrvatska, 1891. godine.

Školovanje i rad

Pohađala je Tečaj za umjetničke radnje na Obrtnoj školi u Zagrebu, a kada je Tečaj zatvoren, upisala se u Umjetničku školu. Odlučila se za smjer kiparstva, iako je u to vrijeme to bilo neuobičajeno za žene. Profesori su joj bili Robert Frangeš Mihanović i Rudolf Valdec. Izuzetno talentirana i vrijedna, odmah je privukla pažnju profesora i javnosti. Prvu izložbu, zajedno sa školskim kolegom Ljubom Babićem, imala je 1910. godine u Umjetničkom salonu. Nakon Zagreba, školovanje je nastavila u Minhenu i Parizu. 1914. godine izlagala je u Parizu na Salon des Beaux Arts, a prema napisima tadašnje štampe, njen rad lično je odabrojao je Roden. Mlada kiparica uspješno je izlagala na Hrvatskim proljetnim salonima (1911-1917), na izložbi Hrvatskog društva umjetnosti 1911. godine, te je kao članica „Lade“ izlagala na IV jugoslovenskoj umjetničkoj izložbi 1912. godine. 1916. godine imala je veoma zapaženu izložbu sa Zdenkom Pexidr-Sieger pod nazivom „Intimna izložba“. Već tada kritika je naziva „najvećom plaketistkinjom ne samo među hrvatskim ženama nego i među hrvatskim muževima“. I zaista, plakete i portreti/biste djece su ono po čemu se Iva Despić-Simonović isticala još od samih početaka i do danas je ostala nenadmašna među kiparima i kiparicama sa ovih prostora.

Nakon udaje za Acu Despića, potomka ugledne i imućne sarajevske porodice Despić, 1920. godine dolazi u Sarajevo. Iako je imala sve materijalne uslove za neometano stvaranje, Sarajevo, a posebno muževljeva prilično patrijarhalna porodica, sputavali su je da u potpunosti rascvjeta svoju kreativnost i talenat. Ipak, i dalje je stvarala i izlagala. Radila je neprestano – i ne samo da je modelirala, već je svoje skulpture sama i odlijevala u bronzi.

Tih godina često je boravila u Beogradu, bila je prijateljica i savjetnica kraljice Marije Karađorđević, koja se i sama bavila umjetnošću. Na Dvoru je Iva imala svoj atelje u kojem je radila biste po narudžbi, kao i prostor za stanovanje. Svoju prvu i jedinu samostalnu izložbu imala je u Oficirskom domu u Beogradu, novembra 1927. godine. Na izložbi je izložila 70 skulptura - najviše portreta i studija, zatim crteže i slike, kao i skice za projekte monumentalnih skulptura, među kojima se posebno ističe Spomenik majkama neznanih junaka. Ovaj zamišljeni projekat nikada nije realiziran, iako je kao ideja odlično prihvaćen, čak i u inostranstvu. Posebno je pohvalno o njemu pisala engleska štampa – Iva Despić je iste godine kada je imala prvu samostalnu izložbu izlagala u Royal Academy u Londonu na njihovoj godišnjoj tzv. „Ljetnoj izložbi“.

1931. godine, porodica Despić gradi za Ivu ljetnikovac sa velikim ateljeom na Vasinom Hanu, gdje će Iva provesti ostatak svog života, baveći se umjetnošću i odgajajući svoju

djecu. Tridesetih godina aktivno izlaže na brojnim značajnim kolektivnim izložbama - izlagala je na Prvoj izložbi umjetnika Drinske banovine, na izložbi Kluba likovnih umjetnica, kao i na međunarodnoj izložbi koju je organizirala „Mala Antanta žena“ (Međunarodna organizacija, osnovana 1923. godine, koja je okupljala i zastupala žene iz zemalja Male Antante).

Nakon Drugog svjetskog rata izlaže na izložbama Udruženja likovnih umjetnika BiH (do 1953.).

Naslijede

Iako se posebno iskazala u portretnoj plastici, Iva Despić imala je svega tri narudžbe za javni prostor – bile su to biste Alekse Šantića, Svetozara Ćorovića i Osmana Đikića postavljene u Mostaru u okviru proslave desetogodišnjice Narodnog ustanka.

Marian Wenzel

Naučnu karijeru historičarku umjetnosti i umjetnica američkog porijekla Marian Wenzel je gradila u Velikoj Britaniji punih četrdeset godina, ostavivši iza sebe desetine napisanih djela koja svjedoče o različitim interesovanjima i širokom rasponu tema – od gotičke umjetnosti, islamske umjetnosti, dekoracije kuća u Sudanu, grčkih minijatura iz 4. i 5. vijeka, preko stakla i nakita, sve do bosanske srednjovjekovne umjetnosti, u kojoj je ostavila najdublji trag. Sve ovo otkrivamo iz zaostavštine sastavljene od nekoliko hiljada knjiga, rukopisa, studija, crteža i umjetničkih djela koje je dr Marian Wenzel poklonila Historijskom muzeju Bosne i Hercegovine. Već površni pogled na zaostavštinu Marian Wenzel dovoljan je da se prepozna njeno osnovno zanimanje historičarke umjetnosti, ali i stekne uvid u njenu široku naobrazbu, svestranost, interesovanja i hobije.

Nakon studija filozofije na Columbia Univerzitetu u New Yorku nastavila je studij na Courtauld Institute of Art u Londonu. Njena posjeta Bosni 50-ih godina 20. vijeka je presudila da upravo ta zemlja postane prvi predmet njenog istraživanja. Za temu doktorske disertacije izabrala je problematiku srednjovjekovnih stećaka. Tema doktorata Ukrasni motivi na stećcima rezultat je njenog dugogodišnjeg istraživanja kulturno-historijskog nasljeđa Bosne i Hercegovine koji danas predstavlja nezaobilazan materijal za istraživačice i istraživače srednjevjekovnih nadgrobnih spomenika. Crteži, fotografije i dnevnički zapisnički materijali sa terena vrijedan su zapis, ne samo o stećcima,

nego i o ljudima i ovim prostorima šezdesetih godina prošlog vijeka.

Zanimljivosti

Poslije početka rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine započela je nova veza Marian Wenzel sa Bosnom u kojoj je ona dokazala svoju ljubav prema zemlji čijom se prošlošću dotad bavila. Od tada počinju njeni napori na ukazivanju problema i zaštiti ratom ugroženog kulturno-historijskog naslijeđa. Oni se ogledaju u nizu članaka u eminentnim stranim časopisima i osnivanjem dobrotvorne organizacije za zaštitu bosanskohercegovačkog kulturnog naslijeđa - Bosnia&Herzegovina Heritage Rescue (BHHR).

Naslijeđe

U znak zahvalnosti i poštovanja prema liku i djelu dr Marian Wenzel, kao i zbog vrijednosti materijala za izučavanje historije, historije umjetnosti i arhitekture, Historijski muzej BiH je osnovao Specijalno odjeljenje historije umjetnosti - Marian Wenzel.

Umrla je 2002. u 69. godini života.

Mica Todorović

Mica Todorović je rođena u Sarajevu 1897. godine, a umrla je 1981. godine, takođe u Sarajevu.

Po završetku Više djevojačke škole u Sarajevu odlazi u Zagreb na studij slikarstva kod prof. Ljube Babića, kao jedina žena u klasi. Nakon diplome, 1926. godine, putuje u Italiju gdje je očarava umjetnost firentinske rane renesanse - strogost, linearnost i zatvorena forma ranih majstora postaju njeni uzori. Na portretima nastalim po povratku u Zagreb oblik je zatvoren preciznom linijom koja oštro razgraničuje lik od pozadine. Na slikama dominiraju zemljani tonovi, koje ona majstorski oživljava delikatnim akcentima jarkih boja (crvena, plava, žuta, bijela).

1932. godine vraća se u Sarajevo i pridružuje svojim kolegama i kolegicama, naprednim umjetnicima i umjetnicama orientiranim ka KPJ, te se uključuje u aktivan kulturni život.

Od 1937. godine Mica Todorović se primarno okreće slikarstvu. Boja zadobija primat nad svim ostalim likovnim elementima. Jasno se uočava da se radi o rođenoj koloristici sa izraženim osjećajem za harmoniju, ali i za smjele i neočekivane kolorističke zahvate. Nanosi boje se kreću od pastueloznih, skoro reljefnih pa sve do potpuno lazurnih (prozirnih), prozračnih poput akvarela.

Nove faze u slikarstvu i zanimljivosti

Nakon Drugog svjetskog rata, koji provodi u zarobljeništvu u Njemačkoj, sa njenih slika potpuno isčezavaju ljudski likovi, okreće se predmetu, ne kao konkretnom obliku u prostoru, već

više osjećaju koji taj predmet u njoj izaziva. Čitav opus šeste decenije, ali i kasnije, odiše vedrinom i uživanjem u malim svakodnevnim stvarima. Slika kafane, cvijeće, bašte, voće, enterijere... Konačno je dostigla maksimum svoje stvaralačke moći i može naslikati šta god želi i kako god želi. 1959. godine slika „Veneciju“, treperavu, blještavu, bijelu sliku koja je uvod u „bijelu fazu“. 1962. godine odlazi u Pariz što predstavlja početak vrlo značajne faze koja je trajala sve do njene smrti. Iz Pariza je donijela uljane pastele i album pun skica. Uljani pastel počeo je da prodire u sliku, što je u kombinaciji sa uljem postalo njena preferirana tehnika. Prva kombinacija realizirana je pastelom na platnu uz mali dodatak ulja, da bi kasnije obrnula situaciju i uljane slike akcentuirala pastelom.

Naslijede

Mica Todorović najuže je vezana za razvoj bosanskohercegovačke umjetnosti: blisko je sarađivala sa udruženjem „Collegium Artisticum“ (1939-1941), jedna je od deset osoba koje su osnovale Udruženje likovnih umjetnika BiH (ULUBiH) i jedna od prvih profesorica na novoosnovanoj Školi primijenjenih umjetnosti u Sarajevu.

1975. godine izabrana je u redovno članstvo Akademije nauka i umjetnosti BiH. Od 1978. godine bila je dopisna članica Srpske akademije nauka i umetnosti. Dobitnica je najvećih državnih odlikovanja i nagrada za svoj umjetnički rad. Nazivali su je „prvom damom bosanskohercegovačkog

slikarstva“.

Nepoznanice

U svim dosadašnjim biografijama navodila se 1900. godina kao godina rođenja ove umjetnice. Međutim, u Krsnom listu na ime Mileva Todorović, koji se smatra zvaničnim dokumentom, upisana je gore navedena godina (1897.).

Nada Miletić

Nada Miletić rođena je 1925. godine u Prijedoru, u porodici prosvjetnog radnika. Osnovnu školu koju je pohađala u Skoplju i Prizrenu završila je 1935. godine. Srednju školu pohađala je u Skoplju do 1941. godine, a zatim u Čačku, gdje je i maturirala 1943. godine.

Studirala je u Beogradu na Filozofskom fakultetu, na grupi Historija umjetnosti s arheologijom. Diplomirala je u februaru 1950. godine.

Rad

Planskom raspodjelom stručnih kadrova „dodijeljena je na rad“ u Bosnu i Hercegovinu. U julu 1950. godine postavljena je na mjesto kustosa-pripravnika za srednji vijek u Arheološkom odjeljenju Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Stručni ispit položila je u Beogradu 1953. godine. U zvanje više kustosice za rani srednji vijek unaprijeđena je 1963. godine, a 1977. godine izabrana je u zvanje više naučne saradnice. Zvanje naučne savjetnice dobila je 1983. godine. Penzionirana je 1990. godine, ali je neprekidno radila u Zemaljskom muzeju do aprila 1992.

Nada Miletić pripadala je generaciji stručnjakinja i arheologinja Zemaljskog muzeja koje su počele raditi neposredno nakon Drugog svjetskog rata, tj. pedesetih godina. U takvim okolnostima prošla je sve faze muzeološkog rada vezanog za zbirke Arheološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja Bosne i

Hercegovine: sređivanje zbirki poslije rata, prenošenje u novi inventar i ucrtavanje već postojećih predmeta u zbirci, inventarisanje novoprispjelih nalaza, nadzor nad konzerviranjem i prepariranjem nalaza i sređivanje depoa. Od 1960. godine kontinuirano je radila na izradi dokumentacije sa svih iskopavanja.

Naučna savjetnica Nada Miletić provela je čitav svoj radni vijek u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Tokom dugog perioda bila je članica Naučnog vijeća Muzeja, članica Izdavačkog savjeta Zemaljskog muzeja, članica redakcije Glasnika Zemaljskog muzeja, sveske za Arheologiju, članica redakcije naučnog projekta „Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine” i članica Nacionalnog komiteta u dva međunarodna enciklopedijska projekta.

Period rata provela je u Sarajevu, redovno se interesirajući za dešavanja u Zemaljskom muzeju. Nakon rata aktivno se uključuje u rad na vraćanju srednjovjekovne izložbe u Arheološkom odjeljenju Zemaljskog muzeja i postavci nove izložbe „Bosna i Hercegovina u doba Karolinga, kraj VIII - početak X vijeka”.

Naslijeđe

Osim kraćeg intervala tokom kojeg je bila premještena na rad u novoosnovani i kasnije ukinuti Odsjek za osmanski period, glavna preokupacija djelatnosti Nade Miletić bila je problematika ranosrednjovjekovne arheologije i umjetnosti na području Bosne i Hercegovine i, istovremeno, proučavanje stećaka u cjelini: 1951.

godine u Širokom Brijegu u ekipi pod rukovodstvom dr. Alojza Benca; 1953. godine u Čitluku – Čerini, kao rukovodilac ekipe; 1958. godine obavila je snimanje najznačajnijih nekropola stećaka u Bosni i Hercegovini za potrebe izdavačkog preduzeća

„Jugoslavija” iz Beograda.

Obje ove grane bile su podjednako povezane sa terensko-istraživačkim, studijskim i muzeološkim radom.

Preminula je u Sarajevu 8. oktobra 2002. godine, a sahranjena je u Banjoj Luci.

Izvor: Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine: Arheologija 50/51: 2008/2009, 200-266, Sarajevo, 2009.

Nafija Sarajlić

Nafija Sarajlić je rođena u Sarajevu 3. oktobra 1893. godine, a umrla je 15. januara 1970. Jedna je od prvih proznih književnica u Bosni i Hercegovini koja je pisala prosvjetiteljski angažiranu književnost i bila okrenuta ka modernističkom poimanju književnog izričaja i slijedila aktuelne poetike i narative.

Bila je takođe jedna od rijetkih intelektualki u tadašnjem periodu. Rijetkih i među bosanskohercegovačkim ženama uopće, među Bošnjakinjama posebno, jer su javni rad, profesionalni angažman i finansijska neovisnost za ženu iz bošnjačke porodice, zbog i dalje prisutnog oslanjanja na patrijarhalnu tradiciju iz Osmanskog carstva, bili posve otežani, gotovo pa i nezamislivi.

Rođena je u sarajevskoj porodici Hadžikarić, imala je tri brata i četiri sestre. Majka Džehira je bila domaćica. Otac Avdaga bio je krojač i u to vrijeme jedan od rijetkih Bošnjaka koji su uopće školovali svoju žensku djecu, što se smatralo presedanom. Najranije djetinstvo je provodila na Baščaršiji gdje je otac imao radnju. Porodična kuća se takođe nalazila u neposrednom okruženju, u današnjoj ulici Budžak na Bistriku. Bračni par Sarajlić je želio da sva njihova djeca budu obrazovana, pa su i Nafija i njene sestre završile učiteljsku školu, koja je bila očekivani izbor za devojčice. Tako je Nafija postala jedna od prvih Bošnjakinja sa završenom srednjom školom. Po završetku srednje škole udala se za tada već poznatog književnika Šemsudina Sarajlića.

Rad

Ubrzo nakon udaje, počinje raditi kao učiteljica. Nafija Sarajlić je živjela u periodu modernizacije, emancipacije i evropskog obrazovanja građana i građanki BiH kojeg je provodila uprava Austro-Ugarske Monarhije u BiH. Jedna od emancipativnih odlika austrougarske okupacije u BiH je svakako bila i uključenost žena u javni život što im je pružalo mogućnost da budu vidljive i angažirane u dominantno muškoj sferi. Uz podršku roditelja, ovakve kulturno-historijske prilike su Nafiji Sarajlić omogućile da se počne baviti pisanjem. Podršku ženskom književnom stvaralaštvu pružali su i časopisi Bosanska vila, Zora, Biser, Nada, Zeman u kojima su književnici objavljivale svoje rade, bilježile svoje stvaralaštvo, pa čak i bile urednice (Stojanka Kašiković i Milena Mrazović Preindlsberger). Književnost je u tom historijskom periodu bila izravno prosvjetiteljska i nastojala je europeizirati bosanskohercegovačku kulturu i njen narod shodno duhu novog vremena koji je u suprotnosti sa već zastarjelim osmanskim životnim stilovima. Neeuropeizirani domaći diskurs bilo je potrebno poučiti novim vrijednostima.

1912. godine u bajramskom prilogu časopisa Zeman Nafija Sarajlić objavljuje prvi književni rad Rastanak, pripovijetku o učiteljici koji dobiva ukor jer je djevojčicama držala dodatnu nastavu. Većina pripovijetki je objavljena u zbirci Teme. Ova zbirka kratkih pripovijetki objavljena je prvo u improviziranom izdanju između dva svjetska rata u Mostaru, a zvanično je objavljena 1986. u Sarajevu. Iako

je Nafija Sarajlić bila instrument jednog mehanizma koji je nastojao plasirati univerzalni i kolonijalni sistem vrijednosti, važna je taktika otpora u njem djelima u kojima je izražavala negodovanje, artikulirajući ideološke zamke, ističući kako je modernizacija iznevjerila žene, muškarcima ponudila dosta privilegija, a emancipativne nakane europeizacije se nisu usmjerile na žene.

Nakon smrti kćerke Halide, Nafija prestaje pisati. U potpunosti se posvetila vođenju domaćinstva i porodici. Na zahtjev supruga prestala je i raditi, a svoje pedagoško znanje je prenosila na drugi način, kroz opismenjavanje žena i djece iz susjedstva, pogotovo djevojčica.

Nakon Prvog svjetskog rata pada u zaborav jer je prestala pisati, a bila je na strani Austro-Ugarske, tj. okupatora, što se nije toleriralo ni u Kraljevini Jugoslaviji, niti u SFRJ.

Ponovna aktuelizacija

Historijski trenutak kada je Nafija Sarajlić ponovno aktualizirana i rehabilitirana, potrebna i podobna, je nastao onda kada je nedostajalo materijala za nove Antologije i kada je književnici bilo potrebno rehabilitirati zbog kreiranja etno-nacionalnih politika i poetika. Rehabilitacija u ovom slučaju nije podrazumijevala nikakvu emancipativnu rekonstrukciju niti praksu ponovljene lektire gdje bi se konačno i iščitalo šta je to pisala Nafija Sarajlić, o čemu i unutar kojeg konteksta, kako inače biva sa ponovnim oživljavanjem već uveliko zaboravljenih i prebrisanih autorica. Njena pojавa je iskorištena

za etno-nacionalni bošnjački korpus u patrijarhalne reprezentacijske politike. Drugim riječima, ona je bila razumijevana kao idealna slika žene žrtve koja sebe i svoje potrebe zanemaruje zarad muških, porodičnih i kolektivnih koje postaju lične.

Pozne godine života provodila je na porodičnom imanju u Semizovcu, radeći u bašti. Umrla je u Sarajevu 15.01.1970. godine.

Zbirka o životu i djelu Nafije Sarajlić je u procesu formiranja u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti BiH. Po njoj su nazvane jedna osnovna škola, ulica u Sarajevu i ulica u Bihaću.

Nepoznanice

Kada je Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine realizirao izložbu o Nafiji Sarajlić pod nazivom Ustaj, ženo! Europeizacija i emancipacija: slučaj Nafije Sarajlić – crtice i teme autorica Ifete Lihić, Amine Hujdur i autora Zlatana Delića, otkriveno je da ne postoji rukopisna ostavština Nafije Sarajlić niti u porodičnom vlasništvu, niti u arhivu njene izdavačke kuće. Svjedočanstva o Nafiji Sarajlić i inače su vrlo rijetka i siromašna.

Zanimljivosti

U Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine u zbirci „Nafija Sarajlić“ nalazi se svjedočanstvo na arapskom jeziku, potpisano autoričinom rukom. To je jedno od rijetkih svjedočanstava o njenoj pedagoškoj karijeri. Muzej je u posjed dokumenta došao zahvaljujući ljubaznosti naslijednice jedne od Nafijinih učenica.

Radojka Lakić

Radojka Lakić je rođena 1917. godine u Skender-Vakufu (BiH). Otac, seoski učitelj, često je mijenjao radnu sredinu, tako da je osnovnu i srednju školu završila u više mjesta. Još kao učenica bijeljinske gimnazije pristupila je omladinskom pokretu i 1935. godine postala članica Saveza komunističke omladine Jugoslavije. U Beogradu upisuje prvo Tehnološki fakultet, a potom se prebacuje na Filozofski.

Politička djelatnost

Po dolasku na Beogradski univerzitet nastavila je političku aktivnost u okviru studentskog revolucionarnog pokreta. Članicom Komunističke partije Jugoslavije Radojka Lakić je postala 1937. godine. Zbog nerazumijevanja roditelja za njen revolucionarni rad, odbija njihovu finansijsku pomoć, te se zbog teške materijalne situacije zapošljava u pošti. Da bi izbjegla hapšenje od strane ustaša, koji su je više puta tražili, iz Bijeljine je otišla u Sarajevo. Na početku rata radi kao ilegalka u Sarajevu i uključuje se u pripreme za ustank. Preuzela je funkciju sekretara partijske ćelije na Baščaršiji i u najtežim uslovima nastavila sa ilegalnim radom. Od policije se sakriva prerušena u muslimanku pod zarom, često mijenjajući mesta prebivališta i koristeći lažna imena. Početkom 1941. godine uhapšena je na ulici pod imenom Marija Hodak. U njedrima su joj pronašli proglašene KPJ za dizanje ustanka. U ustaškom zatvoru, iako mučena, ništa nije priznala, te je na Prijekom sudu osuđena na smrt.

Strijeljana je 1941. godine na Vracama, ali se i tada podsmjehnula svojim

dželatima i još jednom iskazala svoju nevjerovatnu hrabrost. Sahranjena je u Grobnici narodnih heroja na Vracama pored Sarajeva. Narodnom heroinom je proglašena 08. 06.1945. godine.

Naslijeđe

Priča o Radojki Lakić, narodnoj heroini Drugog svjetskog rata, u Historijskom muzeju BiH se čuva kroz njen portret čija je autorica Nada Novaković i lične predmete, danas smještene u stalnu postavku «Otvoreni depo».

Zanimljivosti

Popularno je mišljenje da je spomenik „Stratišta“ Alije Kučukalića na Vracama posvećen Radojki Lakić. Ovaj spomenik je danas djelomično uništen, a u muzeju se čuvaju njegovi fragmenti. Muzej je pokrenuo inicijativu za restauraciju spomenika.

Razija Handžić

Razija Handžić je rođena 1909. godine u Banjoj Luci, a odrasla je u Zavidovićima. Diplomirala je jugoslavensku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Rad

Razija Handžić je bila pjesnikinja i publicistkinja, urednica prvog i drugog broja AFŽ-ovog časopisa „Nova žena“ i direktorica Radio Sarajeva. Osim toga, radila je kao kustosica u Zemaljskom muzeju BiH, Muzeju grada Sarajeva i Muzeju revolucije/ Historijskom muzeju. Bila je osnivačica i prva direktorica Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.

Pjesme, književne prikaze i kritike počela je objavljivati u periodu Kraljevine Jugoslavije. U toku Drugog svjetskog rata bila je aktivno uključena u antifašističku borbu u BiH. Bila je partiska djelatnica i zalagala se za ono u šta je i Komunistička partija vjerovala – obrazovanje, emancipaciju u svim životnim područjima, prevazilaženje zaostalih i nazadnih običaja života, modernizaciju i osavremenjivanje, a nakon rata radila je kao kulturna djelatnica.

Razija Handžić je svojim radom i angažmanom posvјedočila mnogim promjenama u društvu, prevlastima i smjenama ideologija unutar i van institucija vlasti, moći i znanja i njihovom odnosu prema ženama i ženskom doprinosu institucijama kulture i nauke. Njen književni rad uveliko doprinosi procesu rekonstrukcije književnoga kanona, historije književnosti i kolektivnog pamćenja koji neće biti patrijarhalni i koji neće služiti

monumentaliziranju i komemoriranju književnosti i zaoštravanju diskurzivnih granica među sukobljenim modelima kanonizacije, nego njihovoj regeneraciji i emancipativnoj artikulaciji.

Naslijeđe

Svoj profesionalni angažman kao kulturna djelatnica, odnosno ono što danas zovemo menadžerica u kulturi, Razija Handžić je obavljala radeći istraživačke poslove u kulturnim i naučnim institucijama širom SFRJ, lobirajući za njihovo osnivanje, otvarajući ih i rukovodeći njima. Tako je osnovala i Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine i bila prva direktorka ove kulturne institucije.

Zanimljivosti

Zbirka eksponata o Raziji Handžić se čuva u Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine i sadrži preko 150 originalnih rukopisa pjesama, priča, eseja i prikaza. Iako je napisala preko stotinu pjesama, u zbirci pjesama „Uspravno plamenje“, koja iz štampe izlazi 1977. godine, objavljeno je samo njih pedeset. Pjesme koje je pisala prije i u toku Drugog svjetskog rata, a koje tematiziraju pitanje ženske seksualnosti, nisu uvrštene u njenu jedinu objavljenu zbirku poezije. Šira čitateljska publika je time uskraćena za pjesme koje žensku seksualnost razumijevaju kao jedan od bitnih segmenata emancipacije ženskog subjekta.

Umrla je u Sarajevu 1994. godine.

Staka Skenderova

Staka Skenderova je rođena je u Sarajevu 1831. godine u porodici koja je bila porijeklom iz Prijepolja. Objavljivala je u ruskim listovima i pomagala ruskom konzulu Giljferdingu u prikupljanju srpskih starina. Ona nije bila samo prva žena koja je osnovala žensku školu u Sarajevu i stala za katedru nego i prva žena iz ovih krajeva koja je objavila svoju knjigu Ljetopis Bosne, makar i daleko od zavičaja i na tuđem jeziku. Rano je naučila turski jezik što joj je pomoglo da lakše objasni i približi svoje zahtjeve turskoj upravi. Pismenost je stekla učeći sama ili u osnovnoj školi u Sarajevu. Puno je čitala i jedina je žena iz tog vremena koja je pjevala u crkvi.

Hadži Staka Skenderova nosila je mušku odjeću, pušila duhan, zalazila u kafane. Ogovarali su je, ali se nije puno obazirala na to. Staku Skenderovu „muško odijelo oslobođalo je zatvaranja u krug domaćinstva, omogućavalo joj slobodan pristup u krug muškaraca i u crkve (jer u Bosni djevojke i mlade žene posjećivale su bogosluženje samo za vrijeme posta i ponekad za vrijeme najvećih praznika, a odlazak u crkvu u druge dane smatrao se nepriličnim), no u isto doba ono je stavljalo pred nju obaveze u odnosima prema crkvi i narodu, koje nema obična bosanska žena.”

Često je na sudovima zastupala siromašne, pisala pisma, molbe, žalbe, borila se da se neke stvari u gradu promijene (npr. zahvaljujući njoj podignuta su prvi put zvona na crkvama), obilazila je zatvore, hrabrla i pomagala zatvorenike, u svoju kuću primala sirotinju, tako da je uvijek

nekoliko siromašnih djevojčica živjelo kod nje. Pazarnim danom u njenu kuću dolazile su seoske žene i djevojke da pitaju za savjet o nekim bolestima ili lijekovima. Upućivala ih je u osnove zdravstvene i higijenske zaštite pa su tako, zahvaljujući njoj, mnoge žene prvi put ušle u liječničku ordinaciju.

Naslijeđe

Ona je prva žena, javna i kulturna radnica među Srbima u Sarajevu, koja je 19. oktobra 1858. otvorila prvu žensku školu u Sarajevu (Djevojačka škola Stake Skenderove). Rad škole pomagali su turska uprava, francuska vlada, a povremeno i ruska carica. Škola je u početku imala tri, a kasnije pet razreda. Na kraju školske godine polagali su se i godišnji ispit, kojima su pored roditelja prisustvovali i predstavnici vlasti i konzuli. Ovu školu su završile i prve bosanskohercegovačke učiteljice.

Zanimljivosti

Bila je prva žena koja je putovala u Jerusalem na hadž. Putovanje je trajalo godinu dana, a u Istanbulu ju je primio sultan Aziz, na preporuku Topal Osman-paše, kod kojeg je ostala mjesec dana u gostima. Na povratku joj je poklonio 10.000 groša za školu. U Jerusalemu se vjerovatno zaredila i pokrila crnom maramom. Svoj način oblačenja nije mijenjala sve do smrti. Još od mladosti, uvijek je nosila crno kaluđersko odijelo, a na glavu je stavljala crnu šamiju. Putem poruka i pisama, Sarajevo je bilo informirano o putu Stake Skenderove i nikada niko prije nje nije bio tako dočekan na

povratku u grad.

Poginula je na Ilidži, pored Sarajeva 1891. godine na vrlo neobičan način. Pregazila su je seoska kola koja su prolazila istim putem kojim je i ona išla. Poznata sarajevska Engleskinja Miss Irby preuzeila je brigu o sahrani Stake Skenderove i platila sve troškove vezane za to. Na njen ispraćaj došli su brojni građani i građanke Sarajeva.

Vera Obrenović-Delibašić

Vera Obrenović-Delibašić je prva književnica u BiH koja je objavila roman, a čiji je rad obilježio međuratno žensko književno stvaralaštvo i revolucionarno angažiranu književnost iz perioda Drugog svjetskog rata.

Rođenje i djetinjstvo

Rođena je u Livnu 1906. godine, odrasla je i školovala se u Sarajevu, a umrla u Beogradu 1992. godine. Porodica Obrenović bila je jedna od veoma cijenjenih i uglednih porodica u Sarajevu. Otac Pavle Obrenović bio je revolucionar, antifašist i poznati sarajevski učitelj (jedan od njegovih učenika bio je i Gavrilo Princip). Od njega je naslijedila talent i ljubav prema pedagogiji, a od majčine porodice talent za muziku. Nakon očeve smrti odrastala je u veoma teškim uvjetima sa tri sestre i majkom koja je radila i po nekoliko poslova da bi mogle preživjeti. Sticajem privatnih okolnosti izgubile su sudska pravo na dio penzije Verinog oca pa su bile gotovo siromašne i imale novca za samo dva obroka dnevno.

U Sarajevu je završila srednju i višu muzičku školu, te Višu pedagošku školu, gdje je kasnije i predavala. Bila je iznimno talentirana za muziku i svirala je prvu violinu u Sarajevskoj filharmoniji.

Rad

Prve pjesme i pripovijetke objavljivala je dvadesetih i tridesetih godina prošloga vijeka u časopisu Gajret. Bila je članica Grupe sarajevskih književnika. Unutar udruženja, Vera Obrenović je stekla reputaciju pišući

pjesme i pripovijetke. Djelovala je i kao učesnica kulturnih akcija i književnih večeri i bila organizatorica različitih društveno angažiranih programa koji su isticali važnost narodnooslobodilačkog pokreta jugoslavenskih naroda, te pozivali građane i građanke na ujedinjenje, otpor i borbu protiv fašizma i nacizma. Zbog ljevičarskih stavova Kraljevina ju je osudila na kaznu zabrane rada u državnoj službi. Pred uspostavu vlasti NDH-a u BiH, sa suprugom i sinom odlazi iz Sarajeva. U toku rata pisala je pjesme, ali je najviše radila na pisanju romana *Kroz ničiju zemlju*.

Kako ona, tako i njen suprug, književnik Mihajlo Delibašić, kasnije direktor sarajevske izdavačke kuće *Svetlost*, učestvovali su u narodnooslobodilačkoj borbi, a nakon oslobođenja su se sa sinom Predragom vratili u Sarajevo.

Bila je članica glavnog odbora Antifašističkog fronta žena BiH, te je uređivala list *Vidici* i pisala pjesme za časopis *Nova žena* koji je formiran kao AFŽ glasilo. Takođe, nakon završetka rata, objavljivala je pjesme u tada tek formiranom dnevnom listu *Oslobođenje*.

Izdavačka kuća *Svetlost* 1946. godine objavljuje njenu zbirku poezije *Pjesme*. Ova zbirka pjesama objavljena je prvo u improviziranom izdanju između dva svjetska rata u Sarajevu 1930., a zvanično je objavljena 1946. godine. Nakon ove zbirke pjesama prestala je pisati poeziju jer je kritika njenu poetiku okategorizirala kao nekvalitetnu.

Nepoznanice

U prvim postratnim godinama u SFRJ o narodnooslobodilačkoj borbi su u javnosti govorili i pisali isključivo muškarci, dok su ženski glasovi i njihova iskustva rijetko dolazili do izražaja, naročito u službenim sredstvima informiranja. Uprkos takvim okolnostima, Vera Obrenović objavljuje prvi soorealistički roman o narodnooslobodilačkoj borbi u SFRJ koji je objavljen u dva nastavka – *Kroz ničiju zemlju* (1948.) i *Kroz ničiju zemlju 2* (1950.) u izdanju izdavačke kuće *Svetlost* i *Oslobođenje* i tako postaje prva bosanskohercegovačka romansijerka.

Roman prezentira sveobuhvatnu hroniku rata, revolucije, narodnooslobodilačke borbe i ujedninjenost jugoslavenskih naroda u borbi protiv fašizma. Odlika romana je konstruiranje narativa iz pozicije ženskih likova i predstavljanje njihovog iskustva u revolucionarnoj borbi za slobodu, a radnja je smještena u pogranična sela između zapadne Srbije i istočne BiH. Ženske likove je reprezentirala kao odlučne, visprene i domišljate žene i zastupnice idealnog revolucionara koje svjesno i odgovorno prihvataju tekovine antifašističke borbe. Iako su bile revolucionarke u borbi protiv fašizma i okupacije zemlje, njeni ženski likovi nisu predstavljeni jednoobrazno, nego su neke junakinje imale i ljubavne veze sa neprijateljima, tj. kolaborantima što pokazuje kako je Obrenović-Delibašić u tim reprezentacijskim odlikama propitivala granice koje se nisu uklapale u ideal komunističke ideologije koja je nakon završetka rata uspostavila moći u

društvu i u književnom kanonu. Svjetlost 1955. godine objavljuje i zbirku pripovijetki Zore nad mahalama koja opisuje život žena tokom i nakon Drugog svjetskog rata. U ovim pripovijetkama ponajviše se bavila propitivanjem majčinstva i uloge majke u patrijarhalnim društvima i njenom funkcijom u kriznim vremenima i ideološkim previranjima.

Njen sin Predrag je 1950. godine uhapšen i otpremljen na Goli otok, pa se Vera 1951. godine, kada je Predrag pušten, sa suprugom seli u Beograd. U Beogradu nije bila prihvaćena, nije čak mogla pronaći ni posao. Osjećala se kao strankinja. Nakon smrti supruga, odlazi u Crnu Goru gdje jedno vrijeme radi na prikupljanju građe u Istorijском institutu Crne Gore. Dobila je posao jer je bila vješta u komunikaciji s ljudima. U Cetinju objavljuje još dva romana: Od kolijevke do Sutjeske (1961.) i Višnja iz Ničije zemlje (1971.).

Zanimljivosti

Književno stvaralaštvo ove književnice je skoro pa izbrisano iz zvaničnih historijskih pregleda bosanskohercegovačke i jugoslavenske književnosti. O njenim se djelima ne uči na studijima književnosti, a podaci o njenom životu jedva da postoje. U potpisima rijetkih fotografija na kojima je snimljena sa kolegama, ponekom kolegicom i suprugom, njeni ime se ne navodi. Na ovaj način je njen rad višestruko marginaliziran, iako je među prvima pisala o emancipaciji žena u okviru narodnooslobodilačke borbe. Njen ulazak u „mušku“ sferu rezultirao je brisanjem njenog stvaralaštva.

U Muzeju književnosti i pozorišne umjetnosti BiH se nalazi zbirka o njenom životu i književnom radu. Zbirku je formirala Razija Handžić, osnivačica i prva direktorka Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti BiH.

O PROJEKTU

Omaž BiH ženama od značaja i njihovim dostignućima je projekat koji je nastao u saradnji Fondacije CURE i Udruženja TAKO iz Sarajeva. U 2019. godini ga podržava Turistička zajednica Kantona Sarajevo.

Cilj projekta je da na inovativan način prikaže žene koje su svojim radom, naučnim i kulturnim dostignućima doprinijele razvitu bh. društva. Projekat je rezultirao biografijama 13 naučnica i kulturnih djelatnica sa područja Sarajeva u čiji spomen su izrađene dvije unikatne keramičke spomen ploče i mobilna aplikacija. U izradi spomen ploča su učestvovali i učenici/e Druge gimnazije Sarajevo, te su tom prilikom na jedinstven i kreativan način obogatili svoje znanje i vještine. Besplatna mobilna aplikacija koja je dostupna svima sadrži biografije kao i mapu lokacija gdje su ove žene živjele i stvarale. Sa keramičkim spomen pločama i mobilnom aplikacijom stvoren je proizvod koji će promovirati žensko kulturno naslijeđe i unaprijediti kvalitet turističke ponude Sarajeva.

O FONDACIJI CURE

Fondacija CURE (CURE) je feminističko-aktivistička organizacija koja djeluje za jednakost spolova i rodova zalagajući se za pozitivne društvene promjene putem obrazovnih, umjetničko-kulturnih i istraživačkih programa. Organizujući afirmativne akcije CURE slave snagu i moć žena, te rade na osnaživanju osoba kako bi postali/e pokretači/ce društvenih promjena u BiH i svijetu. Feministički aktivizam je omogućio siguran prostor u kojem su žene jake, neustrašive, sposobne i ujedinjene sa svim svojim različitostima. CURE je organizacija profesionalaca/ki i volontera/ki koji/e izlaze na ulice u znak javnog protesta protiv nasilja, diskriminacije, kršenja zakona i osnovnih ljudskih prava, organiziraju performanse protiv nasilja, pozivaju umjetnike/ce, naučnike/ce, edukatore/ice, aktiviste/ice, građane/ke na akciju i konkretan lični doprinos za kreiranje boljeg i zdravijeg bosanskohercegovačkog društva.

O UDRUŽENJU TAKO

Udruženje TAKO je nevladina organizacija registrovana u septembru 2013.godine s područjem djelovanja u oblasti umjetnosti i kulture.

Svoje djelovanje Udruženje je posvetilo osnaživanju umjetnika, djece, mladih, žena i uopšte zajednice, kroz promociju i podršku u istraživanju primjenjenih umjetnosti. Svoje napore usmjerava ka oživljavanju i promociji umjetnosti koje su zaboravljene u Bosni i Hercegovini, s posebnim naglaskom na umjetnost izrade predmeta od keramike.